

ВІДЗИВ

офіційного опонента на дисертацію Паріс Олени Анатоліївни
«Творча постать Євгена Цегельського в контексті розвитку української
музичної думки першої половини ХХ століття», представлену до захисту на
здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства
за спеціальністю 17.00.03 – музичне мистецтво

Дисертація пані Олени Паріс видається дуже доречною і вдалою вже за самою обраною темою. Адже одним із найважливіших завдань української музичної науки, як і більшості інших гуманістичних сфер, є глибоке дослідження і об'єктивне висвітлення національно-культурних процесів в Україні, усіх його складових, оскільки в епоху довголітньої бездержавності вони замовчувалися або фальсифікувалися пануючою владою. Багато постатей були попросту викреслені з національної духовної історії не тому, що вони не зробили внеску в розвиток культури, мистецтва, науки, а тому, що не підпорядкувались радянській владі, більшовицькій ідеології. Особливо ретельно стежили за тим, щоби приховати імена мистців, науковців, діячів – емігрантів, котрі в порятунку перед комуністичним пресом виїжджали в різні країни світу, головню ж в Сполучені Штати Америки, Канаду, Австралію, Аргентину та ін.

Одним з таких митців-емігрантів був і Євген Цегельський, до різноманітної музично-критичної та суспільно-педагогічної спадщини якого звернулась дисертантка. Хоча його ім'я і стерлось поступово зі сторінок української музичної історії, проте варто враховувати, що в процесі відродження об'єктивного образу нашої минувшини відбувається значна переоцінка цінностей, а в науковому обігу помітне прагнення вибудувати цілісну систему художніх здобутків нації, дати їх філософсько-історичне пояснення. Тому необхідно пам'ятати, що поруч з визнаними метрами українську культуру впродовж століть творили і інші мистці, чий імена часто незаслужено пропускались у історичних нарисах, проте вони вартують уважнішого ставлення до їх творчої спадщини.

Вищенаведені міркування безпосередньо торкаються і особи Євгена Цегельського. Гортаючи сторінки перемишльських і львівських газет та музично-мистецьких часописів першої половини ХХ ст., доволі часто зустрічаємо статті, рецензії, підписані його іменем, або інформації про його різноманітну концертну, педагогічну, організаторську діяльність. Творчовиконавський, педагогічний, організаційний та науковий потенціал особистості Євгена Цегельського, блискуча ерудиція, талант і енергія, обізнаність у культурних процесах сучасності зумовили розмаїтий та насичений діапазон його активності. Він працював одночасно у науково-теоретичному, методико-педагогічному, виконавському, культурно-освітньому, музично-громадському напрямках. Найбільш яскраво і широкомасштабно ця діяльність проявляється саме у перемишльський період (1936–1939). У цей час Цегельський активно впроваджує у життя свої нові ідеї, намагається збагатити (і за короткий час досягає цього) форми музичної освіти (професійної та загальнодоступної), продовжує науково-теоретичні розробки, активно виступає як лектор та виконавець. Цей невеликий, але принципово важливий відтинок життєвого та творчого шляху Є. Цегельського сколихнув творчу активність вченого, сприяв розкриттю нових граней його обдарування. Оponent мала особисту нагоду простудіювати значні досягнення мистця-просвітителя протягом його перебування в Перемишлі.

Але дисертантка не обмежилась тільки його здобутками перемишльського періоду, а здійснила реконструкцію усього його складного і часто драматичного життєвого і творчого шляху, починаючи від вельми заслуженого родоводу, в якому вирізняються такі постаті як його батько – вчений-фізик Роман Цегельський, його дядько, політик Лонгин Цегельський, ще один дядько – професор Мирон Кордуба та інші. Далі пані Паріс докладно розглядає роки навчання Цегельського в Празі, де не лише вказує конкретні імена та події, які є дотичними до професійного становлення молодого митця, але й доволі об'ємно відтворює панораму українського культурного буття чеської столиці як надзвичайно сприятливу для майбутніх провідників

української духовності. Ця важлива сторінка біографії Євгена Цегельського дотепер ще не отримала належного ґрунтовного осмислення.

Потужність різноманітної і вельми інтенсивної діяльності Євгена Цегельського після повернення в Галичину найяскравіше виявляється у загальномистецькому контексті новітніх зрушень в українській культурі краю 30-х рр. ХХ ст. Справді, залишається лише дивуватись, як така молода людина змогла в короткі часі, протягом лише кількох років, реалізувати так багато наукових, творчих, суспільно-громадських планів.

У праці пані Паріс, в першу чергу в останньому розділі «Українсько-чеські музичні зв'язки та їх відображення в дисертації Є. Цегельського», акцентується плідність наукових досліджень Євгена Цегельського, передусім його дисертації, на той час дуже оригінальної й інноваційної за підходами як до проблематики українсько-чеських музичних зв'язків, так і до передбачення – хай ще й несміливого – антропологічних «векторів» дослідження музики, яке вчений спостерігає в працях чеських вчених і культурних діячів, пов'язаних зі Львовом: Людвіга Ріттера фон Ріттерсберга, Вацлава Дундера, Карла Заппа та Макса Конопасека і дає їм оцінку вже з часової дистанції у півстоліття. Висвітлення їх науково-теоретичної спадщини та, відповідно, її інтерпретації в дисертації Євгена Цегельського авторка здійснює у широкому контексті проблематики панславізму – течії, яка мала в європейському науково-гуманітарному просторі доволі давні витoki і формувалась настільки неоднозначно, що її полюси розмежовуються між агресивним шовінізмом (у російській версії) та шляхетним прагненням виявити культурно-звичаєву спорідненість сусідніх народів (передусім у чеській та українській версії). Цегельський зробив акцент саме на другій із зазначених версій і, як вказано на стор. 154 дисертації «відзначив спільну працю над історією слов'янства, його прамовою, етнографією (велись пошуки спільного коріння всіх слов'янських народів у способі життя, звичаях, танцях і т. д.)». Цю ідею, яку по-своєму розвивав кожен із «львівських чехів», від Заппа, Дундера і Ріттерсберга до Конопасека, український дослідник загалом акцентує, тільки, звісно, намагається вказати на її сильні і слабкі сторони.

Три розділи дисертації укладені цілком логічно: від загального огляду галицької музичної культури першої половини ХХ ст. та її багатоманітних інтеграційних зв'язків, які одразу мисляться у проекції на діяльність Цегельського – попри класифікацію всіх наявних (а в більшості знайдених самою дисертанткою) наукових, критичних та публіцистичних текстів вченого – і до глибшого аналізу його основної праці про концепцію панславізму львівських чеських вчених, про яку вже йшла мова вище.

Щодо питань і зауважень, які вважаю за необхідне поставити і зробити, то вони пов'язані з природним інтересом до деяких не до кінця розкритих дисертанткою тверджень і спрямовані на уточнення важливих позицій наукової концепції.

Перше питання природно пов'язане з навчанням Цегельського в Празі. Даючи доволі широку панораму українського музичного і загалом культурного життя українців у Празі, пані Паріс однак дуже стисло, на мою думку, аж надто стисло окреслює постаті його педагогів як в Празькій консерваторії, так і в Карловому університеті. Йдеться передусім про Зденека Неєдли, постать вельми контроверсійну щодо його політичних поглядів, надто лівих і прорадянських, за що його дуже критично оцінювали багато колег. Разом з тим як вчений-музикознавець, автор фундаментальної праці про Сметану, він заслуговує на велику увагу і його погляди не втратили своєї наукової вартості та історичної цінності. Тож як склались стосунки між професором і його учнем, враховуючи, що Цегельський ніколи не поділяв лівих поглядів, не належав до т. зв. «лівих інтелектуалів», а Неєдли саме в час, коли в нього готував свій докторат український вихованець, працював над монографією про Леніна?

Друге питання почасти пов'язане з першим, хоча скероване, швидше, на останній розділ, де розглядається докторська дисертація Цегельського. На стор. 147 Олена Паріс ставить три питання, які вважає ключовими у висвітленні фундаментальної праці Цегельського: 1. Чому саме категорія панславізму так зацікавила молодого вченого? 2. Яким чином йому вдалось пов'язати філософсько-політичну складову панславізму з музикознавчими

(етномузикознавчими) розвідками чеських вчених? 3. Як наукові зацікавлення вченого в галузі музичної україністики кореспондують з темою музичного панславізму чеських дослідників?

З цих трьох питань вона так насправду відповідає на друге і третє, справді показуючи ставлення чеських вчених-гуманістів – не лише пов'язаних зі Львовом, але й таких як Павол Шафарик чи Йозеф Добровський – до фольклорних витоків кожної національної культури. Так само можна зорієнтуватись, що інтерес Цегельського до української музичної спадщини спонукав його залучити в науковий обіг не лише погляди своїх краян, так би мовити, зсередини, але й іноземних дослідників, що також визнавали оригінальність і вартісність української пісні. Натомість, чим саме теорія панславізму могла притягнути молодого музикознавця на початку 30-х років ХХ ст., коли хвиля зацікавлення нею вже давно пішла на спад, на це питання опонент відповіді не знайшла.

Третє питання керується до другого розділу, де розглядаються статті і розвідки, критичні матеріали Цегельського різної тематики, серед них особлива увага приділяється його «Огляду історії української музики», який виноситься в окремий підрозділ 2.5. Хоча авторка вміщує його в контекст дослідження української музики, що інтенсивно велось саме в цей час як на Батьківщині, так і в діаспорі, все ж опонентів забракло більш аргументованого порівняльного аналізу позицій, на яких стояв кожен з дослідників праць, наведених у підрозділі, у співвіднесенні з власною концепцією і науково-історичною вартістю даної праці Цегельського.

В продовження цього ж питання природно виникає і наступне. Серед праць синтетичного характеру, присвячених ширшій панорамі української музики, окреме місце займає «Українська музика, історично-критичний огляд» Антіна Рудницького, праця, видана в США в 1963 році, щодо якої теж існують доволі контroversійні думки. Як оцінює концепцію цієї праці дисертантка і, оскільки згаданий «Огляд...» Цегельського з'явився за хронологією доволі близько до книги Рудницького, чи немає між ними певних збіжностей в оцінці музично-історичного процесу в Україні. Крім того, оскільки відомо, що

Цегельський та Рудницький доволі багато спілкувались в США, чи існують зафіксовані оцінки Рудницького щодо праці Цегельського і *vice versa*?

Зауважень до праці виникло доволі небагато, враховуючи ретельність дослідниці і відповідальність за подану інформацію. Проте все ж варто було би в плані дисертації розшифрувати зміст додатків, яких є сім, до того ж самі додатки понумерувати цифрами, а не літерами, як роблять, коли їх є не більше двох-трьох. Крім того, в надзвичайно цінному першому Додатку, що містить перелік всіх віднайдених музично-критичних та музикознавчих текстів Цегельського, слід було би вказати наприкінці, які тексти ще невіднайдені, хоча маємо інформацію, що вони були написані.

Проте, як неважко помітити, всі мої запитання і побажання є лише свідченням актуальності і багатовимірності обраної пані Оленою Паріс теми та визнанням цікавого і переконливого вирішення нею головного завдання дослідження. Дисертантка змогла здійснити перші важливі кроки для відтворення постаті Євгена Цегельського – особи, важливої в галицькій культурі міжвоєнного двадцятиріччя та у післявоєнній українській діаспорі США, активно діючого впродовж півстоліття музиканта-виконавця, педагога, дослідника і критика, для осмислення його творчого шляху у співставленні із загальною картиною розвитку музичного життя спочатку Праги, потім Львова, Перемишля, а потім й інших культурних центрів світу, зокрема Відня та міст США.

Зробила вона достатньо виважені й обґрунтовані висновки і щодо такої складної проблеми як інтерпретація засад панславізму в музиці на прикладі теоретичної спадщини чеських вчених і музикантів, пов'язаних з Галичиною та Львовом. Взагалі сильною стороною запропонованої роботи є її докладність, прагнення якомога ґрунтовніше вивірити кожен з поданих нею гіпотез, спираючись на розмаїті існуючі теоретичні положення, що заторкують у різних ракурсах не лише конкретну постать – Євгена Цегельського, але й широкого контексту багатьох позицій, що висвітлюються пані Паріс: крім згаданої проблематики панславізму й чесько-українських зв'язків у музичній культурі, вона накреслює ще й контекст професіоналізації українського музичного життя

згаданого періоду, потім додає контекст української мистецької діаспори в США та ін. З інших позитивних сторін поданої праці зазначу, що для рецензованої дисертації характерна добротність, обдуманість та логічність викладу. Текст читається легко, написаний гарною літературною мовою з влучними порівняннями, не позбавлений спрямованості на ширше коло читачів, зацікавлених історією власної культури, а не лише на вузьку верству професіоналів.

Автореферат і наявні публікації відбивають головний зміст представленої роботи. Все це дозволяє зробити висновок, що дослідження «Творча постать Євгена Цегельського в контексті розвитку української музичної думки першої половини ХХ століття» відповідає всім вимогам, які висуває ДАК МОН України до кандидатських дисертацій за спеціальністю 17.00.03 – музичне мистецтво, а його авторка Олена Анатоліївна Паріс гідна присвоєння їй вченого ступеня кандидата мистецтвознавства.

Попович Ольга Петрівна
Кандидат мистецтвознавства, професор,
Професор Інституту музики Жешівського університету (Польща)

10.04.2018

Ольга Попович

UNIwersYTET RZESZOWSKI
Wydział Muzyki
35-040 Rzeszów, ul. Dąbrowskiego 83
Tel. (017) 872-28-24

DZIEKAN
Wydziału Muzyki
Uniwersytetu Rzeszowskiego
[Signature]
dr hab. Mirosław Dymon, prof. UR